

való haragért, bosszuságért meg ne saczoltassa, meg se hányja marhájokat, hanem amelyikhez kételkedik és valami megtagadott marhából sort ismerne hozzá, szabad légyen marháját meglátni, de kár nélkül. Az ki pedig jámbor és semmi kétség nem lehet marhájához; sőt egynehány harminczadokon békével eljött, az olyant meg ne háborítsa. És ezekben úgy viselje magát, az utána való harminczadosoknak is azonképen meghagyja, hogy mi előnkben ő felőle gyakorta méltó panaszok ne jöjjenek, ha pedig valakitől azféle dolgokért méltó panasz jönne reá, tartozzék annak az mi praefectusunk és számadónk előtt törvényt állani.

Eredetije az Orsz. Levéltár kamarai osztályának utasításai közt.

AZ EÖDÖNFFY-JAVAK UDVARBIRÁJÁNAK UTASÍTÁSA 1657-ben.

Instructio pro egregio Stephano Vitenczy provisore bonorum pueris Georgii Edenffy Vinay de Nagy-Mihály anno domini 1657. 17. mensis Martii data.

1. Mindeneknek előtte az árva gyermek jószágának ha udvarbiró uram az urbarium szerént administratiójához kezd, mindjárt conscribálja minden helyeken az árva jobbágyinak neveket és fioknak is neveket, hogy így ha jövendőben valamely azok közül másuva is találna menni, tudhassák meg és találhassék fel, hogy az árva jószágából el ne idegenüljön. Azonképen az jobbágyoknak minden lábas márháját connumerálja és regisztrálja, kiből jövendőben az ü kegyelme jó magaviselésébül esmértelessék meg, ha az jobban épült-e a vagy öregbült-e gondviselése alatt marhájok számán és értékében, mert ha az jobbágy épül jó industriáját, ha pedig fogynak és szegényednek alatta az árva jobbágyi, kárát ismeri az árva gondviselője, melyet refundálni tartozik, ha a feletébb való keménysége avagy álmos restsége miatt esnek ebbeli fogyatkozás.

2. Az árvának kárával hasznot magának semminemű szin alatt sem az árva javából, és jövedelméből, sem az jobbágyokéből ne keressen, hanem conventiójában iratott saláriomával és rendelt prebendájával contentus legyen.

3. Eltávoztassa udvarbiró uram azt, hogy az árva majorság szántóföldében, kerteiben, réteiben és falukon az puszták után való földekben is maga hasznára semmi uton és módon se takartathasson, harmaival az árva majorságából ne etethessen, alioquin megadja az árát, és aféle maga számára vetett őszi és tavaszi vetéseket minden fructusával az árva számára takarítsák, mivel az mely industriával az maga számára való szántáshoz vetéshez hozzá érkezett udvarbiró uram, azon industriával az árva econoneához,* miért nem érkeznek.

4. Comissio nélkül semmiféle erogatiokat az árvának javaiból ne tegyen, mert számadásakor ha miket comissio nélkül kiad, az számvevő nem acceptálja.

5. Valamit ma elvégezhet, holnapra ne halaszsa, mert az halogatásból semmi hasznot nem szokott venni és várni.

* Így.

6. A vinnai udvarháznak és más egyéb helyeknek evvel is ha mi épület kívántatik, az én hirem és akaratom nélkül, hogy ne kezdje és ha az építéshez kezdene az én javallásomból, minden erogatiókrul hiteles testimoniomot vegyen, hogy azokat számadására producálhassa.

7. Isten az tavaszi vetésnek idejét behozván, minek előtte szántáshoz, vetéshez és szőlőmunkához kezdett az jobbágyoktól az árvának földét és réteit, az hol kívántatik, szépen megirtassa, az hol kívántatik, mindenféle gatzul irtattassa és szépen megtisztítsa hasonlóképen az szőlők lábain is az gyümölcsfákat tisztítsa, szőlőknek az gypőjét, azhol kívántatik erősítse és bevágassa.

8. Az tavasz-vetés bejövén mindenféle leguminákat, zabot, árpát jól excolált földben, lencsét borsót, ledneket, egyszóval valamit az föld az kvalitása szerént megterem időnek az javán szántasson és vettessen.

9. Ezt pedig mindenféle munkában observálja, hogy az derék dolognak, ugy szőlőmunkáknak, szántásnak, aratásnak és behordásnak idején az árva kevés jószágát sokfelé ne distrahálja, hanem hogy az üdőnek javán szaporábban folyhasson az munka, az mit felesebb emberrel véghez vihet üdő vonatással kevesebb emberrel hozzá ne kezdjen, aprólékos dolgra peniglen az jószágának sok embereket ne üzzön, hanem mindennemű munkában az jószágra, quantitására nézve illendőképén az jó proportionalitást observálja.

10. Az ugarforgatás és vetés alá való szántásokat késedelmes és erős üdöre ne halaszsa, és valamenynyire az jószág reáérkezik, mennél felesebbet szántat és vettet, annyit szántasson és vettessen.

11. Az majorság szőlőken peniglen, kiknek cuiturája az ü kegyelme gondviselésére bizattatik, azokat ü kegyelme ugy procurálja, hogy azoknak minden mivét idejének javán megadja, és ugy miveltesse, hogy az szőlők gondviselése alatt épüljenek inkább, hogy se pusztuljanak, az szüretnek idejét is Isten mikor előlhozza, az szőlőknek mustját és löréjét minden szag és penész nélkül való hordóba szüresse, az törkölyét az sertés marháknak téli tartására kiváltképen mikor makk nem teremne, elrakassa, az boroknak peniglen töltésére, tisztán tartásokra és vele való jó bánásra, ahhoz való minden eszközökre, szorgalmatos gondja legyen, mert ezeknek fogyatkozási miatt esendő kárt ü kegyelme fizeti meg.

12. Mindenféle majorságit az árvának gyakorta meglátogassa, hogy az őszi és tavaszi vetemények sem fűvében sem keresztében kárt az árva ne valljon. Illendő helyeken kerteléseket tartson, mert eféléből származott károk is ü kegyelmére redundálnak.

13. Az kertekben mindenféle veteményeket, mely nélkül az árva háza egy nap sem lehet, oly búséggel vettessen, hogy mind az ház szükségére elegendő legyen, és az árvának tovább ha iskolába vitetik elegendőképén administrálhasson belőle.

14. Az árva jószágiban az hol malmok vadnak, azokra szorgalmatos gondviselése legyen, hites molnárt és legényeket eskettessen, hogy senkinek vám nélkül ne örölhessenek, mérésnek idején hites embere legyen, azkivel együtt az mért buzárul egyenlő rovást tartson, és minden méréskor az hites embernek avagy molnárnak az rovás mellé czédulát is adjon számadásnak hitelesebb voltáért, az jó molnárokat ajándékért

és maga privátumáért ne változtassa, és az malmokra oly szorgalmatos gondja és vigyázása legyen, hogy gondviseletlensége miatt pusztán haszon nélkül ne álljon, mert az menynyi üdő alatt elromlott és pusztult állapotja miatt haszontalanul állani comperiáltatnak, annak az kárát udvarbiró uram fizeti meg, mely dolgot sernevelő házakra is értse udvarbiró uram, ha az jószágban vagyon, ha penig malom helyeket az árvai jószágban illendő helyen mások kára nélkül találhatna, azt idején megjelentse, kin ha építeni kell, tölem várjon felőle való ordinantiát.

15. Az mely jószágban penig az árvának több földesurakkal közmalma volna, és az több urak egyik az másik negligentiájához képest pusztulni hagyják, az árva kárának eltávoztatásáért udvarbiró uram tempestive requiráljon, azt is serio eltávoztassa, hogy magán elmulni az malmoknak való épen való tartásából semmit el ne mulasson, mert ha az ü kegyelme negligentiájából az közös malomnak pusztulása történik, azbeli kárt ü kegyelme fizeti meg.

16. Az aratásnak idejét Isten behozván, minden őszi és tavaszi vetéseknek és legumináknak betakarítására és szárazon berakására udvarbiró uramnak szorgalmatos gondja legyen, kiket ha asztagban rakat minden tovább való halogatás nélkül jól befedessen, hogy madarak vesztegetésétől és esők miatt az fedetlen asztagban az árvának kára ne essék, mert az ilyen kárt udvarbiró uram magáéból fizeti meg.

17. Az csépletés dolgárul is oly módot observáljon udvarbiró uram, hogy az mérésnek idején mindenkor hites ember legyen, az kikrül egyenlő rovást tartson, arra penig nagy vigyázás legyen, hogy az cséplők sem polyvájával az buzát el ne lopják, sem penig csalárdul az gabonának vagy akármí egyéb legumináknak is elejét és jövát magok számokra ne tulajdonítsák, se utolját és ocsúját jó helyett az árvának le ne adja, hogy afele negligentiából vagy vigyázatlanságból esendő kárt az udvarbiró uram magájából ne fizesse meg. Ha az kaszálásnak ideje eljön az füvet az ü erejében aratás előtt kaszáltassa le, azt is oly discrete, hogy sokat egyszersmind le ne vágasson, az kiket penig lekaszáltat renden sokáig ne tartson, hogy az sok ideig való heverésben az széna meg ne feketedjék, sem sok esők avagy árvizek miatt az árva szénájában kár ne legyen, kiket jó baglyában feltakartatván az mezőben sokáig ne tartsa, hanem jó száraz üdön behordatván, alkalmatlan kazalban ne rakassa, hogy rossz rakása miatt azokból is az árva kárt ne valljon, mert az olyatén kárt is magáéból fizeti meg.

18. Ha vetés alá szántat, gyakran maga az szántókhöz kilásson és az bevetendő magot amikor felméri, hites ember jelenlétében méresse és arrul rovást adjon, és az mennyit az mezőre viszen, reá vigyázzon, hogy ugy vessék, hogy sem az földet meg ne csalják, sem kiméletlenül, haszontalanul, felettébb bőven az földben ne vettessen, és az kivitt magot az többihez visszavivén ne töltsé, hanem az hites ember más zárja alatt külön legyen, hogy így is az árva meg ne csalódjék, és az buzában is lopás és difficultás ne essék.

19. Az koresomára való borrhul, az hol helye vagyon az árva jószágában és az serrül is, az hol az koresomának jó kelete volna, idején provideáljon, az koresomák üresen ne álljanak, ha abból való kárát az árvának ü kegyelme fizetni nem akarja.

20. Ha bora avagy sere az árvának elfogyna, barátjának vagy maga saját borát, serét az árva jószágában sem titkon sem nyilván ne árultathassa, melynek illendő portiójátul én tőlem értsen, ha elfogy és hir nélkül arra rendeltetett hites emberem nélkül bort, sert ne vásároljon, számadásnak könnyebbségeért, az kiárulandó bort hites korcsomáros kezében adja, és az hordóméréskor mindenkor hites ember legyen, mennyi színbor és sepreje legyen, azt igazán annotálja, és az hites embernek is arrul czédulát adjon, az bornak seprejét az árva számára égettesse, csak az égett borból való jövedelmet is külön percipálja és ratiót tartson róla czédulát adván az seprő égetőnek, egyszeri kiegetésére mennyi seprüt adott és mennyi jó égett bor lőtt róla, hasonlóképen az aljasa is mennyi lőtt, vagy lehetett.

21. Igen meglássa azt is udvarbíró uram, sem házaiban, majorjában és jószágiban kétféle szapút, mérczét, vékát ne tartson, meszelyt, itczét, csebrét, köblöt hasonlóképen, hogy az nagygyal bevegye és az kicsinyvel kiadja, tetézve avagy egyenesen való mértékben mérceze avagy véka megrugódozásból se keressen privatum commodumot és szegénységnek is kárt ne szerezzen.

22. Az árva majoriban tyúk, lúd, kacsa, pávák, indiák, juh, disznó, öreg lábas marha mentül több lehet, szaporittassanak, hogy az majorbeli szolgáló cselédek az fizetést hijában fel ne vegyék, alioquin szám-tételkor reá írják udvarbíró uramra.

23. Mindenféle lábas marhák, valamelyeket inventarium szerint kezében adnak udvarbíró uramnak, azokra gondot viseljen, hogy nem csak megtekéntélje, de azoknak nyavalyájokra is igen vigyázzon, ha melyiknek nyavalyája esik, megorvosoltassa, jó gondviselő pásztorokat tartván mellettek, téli üdön penig ételére és teelő helyekre szorgalmatos gondja legyen, szaporodások gondviseletlenség miatt el ne vesszen, és mindenféle marháknak hasznokat, sajtjokat, vajokat, túrójokat, gyapjokat külön-külön annak módja és szokott rendi szerint kár nélkül conserválja, megtartsa és az hova kívántatik oda convertálhassa és comissionra erogálhassa.

24. Az mely majorságbeli marha eladni való leszén, udvarbíró uram akkorra tartsa eladását, mikor jobb ára lehet, üdönnek előtte ára alatt el ne mulassa, kirül mindenkor tőlem értsen, idején tudósítván az marhák állapotjárul, alioquin az ilyen haszonból álló és lehető fogyatkozásokat is reá írja defecturában az számvevő.

25. Ha valamely munkát és dolgot egész jobbágyságnak közönségesen kellene végben vinni és udvarbíró uram az jószágának csak némely részét forditaná reá és az többtől pénzt avagy ajándékot venne fel az munkákból való kiengedésért az ilyen excessus az számvételkor post diligentem inquisitionem állandó animadversióval redundat udvarbíró uramra.

26. Mivel penig az dolgokat és mindeneket szükséges, az gondviselésnek alkalmatosságát az üdő hordozza és azoknak változások mutatja meg: ha mit ez instructiónak articulusi nem comprehendálna is, azmi az udvarbírónak tisztéhez és industriájához való dolog lehetne, udvarbíró uramnak maga virtusa és diligentíája az, hogy látván és értvén minden dolgoknak jó alkalmatosságát, semmit abban el ne

mulasson, nekem hiremre tegye és hagyásom szerént cselekedjék, úgy viselje magát mindenekben, valamik az árva jószág javára, oltalmazására, megtartására, jövedelmének öregbítésére, terjedésére és károknak akármiből is eltávoztatására feltanálhat, hogy hasznosb szolgálatjával tehesse érdemessé magát; mind jó akaratomban, mind fizetésének elvételére, kiért az árva is jövendőben ü kegyelméhez állandó remunerationiával lehessen és Istennek is áldását fejére várhassa. Stephanus Vitenczey m. p. P. H.

Eredetije az Orsz. Levéltárban, N. R. A. Fasc. 868. Nr. 95. jelzet alatt.

FOGARAS VÁROS SZABADALOMLEVELE 1567-ből.

Mi Második János Isten kegyelméből Magyarországnak etc. választott királya: Adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, hogy az mi hiveink, Fogaras városunknak bírása, esküdti több polgárral együtt jüvén mi előnkben, exhibeáltanak mi nékünk az ő könyörgő supplicatiójokban bizonyos articulosokat az ő régi szabadságok felől, jelentvén mi nékünk alázatosan, hogy ők azoknak az szabadságoknak praerogatiójával, melyeket nékünk irván nyújtottak, régi időtül fogván éltenek és azokban Fogaras földének és várának minden főispányitul és praefectusitul megtartottattanak, míg azon Fogaras földé várával együtt az néhai tekintetes és nagyságos Maylád István uraságában nem jutott volna, mely régi szabadságokról privilégiumok is volt, de azon Fogaras városa hirtelen és váratlan tüztül megemiszttvén, azon privilegiumok is megiggett; könyörgöttének nékünk megírt Fogaras városunknak bírása, esküdti és polgári alázatosan, hogy mi őket az ő régi szabadságokban megtartani méltóztatnánk. Azért, noha azon bíró és polgárok az olyan szabadságokról bizonyoságnak okáért semmi privilegiumokat nem exhibeálhattak, mindazonáltal az ő alázatos könyörgésektül megindíttván és reáhajolván, megtekéntvén és meglátván az ő régi szabadságoknak articulusit, az melyeket könyörgő supplicatiójokban nékünk nyújtottak és az megírt Maylád Istvántul, maga uraságában nékiek engedett articulosokat is — ide alább megírt articulusokat a mi és az mi fő-tanácsunk vigezisekből az ő szabadságoknak megkönnyöbbitésére és megerősítésére kegyelmesen nékiek megadtuk.

Elsőben is: Mivel azon fogarasi városunkban bornak árultatása régi időtül fogván csak az földes-uraké volt, akarjuk, hogy ennek utána is bornak kiárultatása egész esztendőnt által azon fogarasi városunkban csak a mi számunkra megtartassik. Mindazonáltal kegyelmesen annuálunk, hogy sokadalmas üdőben, az mikor szokott esni, az városiaknak is, nemes embereknek és vitézlő rendnek is, az kiknek ott házok vagyon, szabad legyen az ő borokat árulni; az kiknek pedig házok ott nincsen, akár nemesek, akár paraszt-emberek legyenek azok, bort ne árulhasanak. Udvarbíróknak és porkoláboknak az mi nevünk színje alatt, avagy másképen is, magok borát soha ne legyen szabad árulniok; ha pedig házok volna mint az többinek, árulhatják az ő borokat sokadalmas üdőben.